

De Tapuit in het NHD: 2017

H. Herman van Oosten

In opdracht van:
PWN

Wijze van citeren:

Van Oosten H.H. 2017. De Tapuit in het NHD: 2017. Rapport Oenanthe Ecologie.

Oenanthe Ecologie is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade die voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van de opstellers van dit rapport; opdrachtgevers vrijwaren de opstellers van dit rapport alsmede Oenanthe Ecologie van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgevers.

Aanleiding

De populatie tapuiten in het Vogelduin is de laatste populatie in het NHD en in feite ook de laatste in de kalkrijke kustduinen. Sinds 2007 is de populatie van deze beschermde zangvogel onderwerp van studie (Van Oosten 2015). Hierbij wordt zowel autecologisch onderzoek gedaan als ook duinecologisch. Voor dit laatste wordt de tapuit als gids gebruikt: welke factoren ontbreken in het huidige duinlandschap waardoor de soort zo lokaal voorkomt? Recent wordt de zo ontwikkelde ecologische kennis gespiegeld aan de voedsleecologie van soorten die juist erg algemeen zijn in duingraslanden (Van Oosten 2016). Dit jaar, 2017, was het elfde jaar dat de tapuit gevolgd werd in het Vogelduin.

Aanpak

In 2017 heb ik de populatiegrootte bepaald, kleurringen afgelezen en adulten plus nestjongen ge(kleur)ringd en de nesten beschermd, conform activiteiten van de afgelopen jaren. De tapuiten worden sinds 2007 gekleurringd om zo populatieprocessen te onderzoeken als uitwisseling tussen populaties, de leeftijdsopbouw van de populatie en de herkomst van eventuele nieuwe populaties te achterhalen. De kleurringen zijn kleurvast en vallen vrijwel nooit af. Naast de Vogelduinpopulatie worden sinds 2007 ook de tapuiten in de Kop van Noord-Holland en op het Aekingerzand gekleurringd.

Resultaten

- De Vogelduinpopulatie is licht toegenomen ten opzichte van 2016: van drie naar vier broedende vrouwen waarvan er drie succesvol waren (tabel 1). In totaal produceerden deze vier vrouwen vijf nesten, waarvan er vier succesvol waren. Eén van de vier vrouwen was ongeringd, deze kon helaas niet worden gevangen. Datzelfde gold voor één van de drie mannen.
- De vier succesvolle vrouwen produceerden minstens 16 uitgevlogen jongen, waarvan er 14 gekleurringd zijn (2016: zeven jongen, 2015: 19, met een piek in 2009: 74 uitgevlogen jongen; figuur 2). Zeker twee jongen zijn niet gekleurringd omdat de nesten te diep zaten en omdat de jongen niet vangbaar waren na uitvliegen.
- Alle drie mannen zijn voor 2016 geboren; er heeft geen mannetje gebroed dat in 2016 is geboren. Van de vier vrouwen zijn er in ieder geval twee in 2016 geboren en een vòòr 2016.
- De ongeringde vrouw kan zowel een jong van 2016 zijn als de enige ongeringde oude vrouw die in 2016 ook broedde. Niet is uit te sluiten, per definitie, dat het een vogel van elders is.
- De ongeringde oude man (vóór 2016 geboren) zou dezelfde kunnen zijn die ook in 2015 en 2016 op deze lokatie broedde.
- In drie nesten zijn alle eieren uitgekomen en werden dus geen niet-uitgekomen eieren aangetroffen. De twee overige nesten waren onbereikbaar: hierdoor is onbekend of alle eieren in deze twee nesten zijn uitgekomen of dat er enkele niet uitgekomen zijn. Er zijn dit jaar geen niet-uitgekomen eieren verzameld.
- Er zijn dit jaar geen nesten door vossen gepreedeerd, voor het eerst sinds 2009. Alle nesten, behalve het nest op de parkeerplaats van 4, zijn met gaas beschermd tegen predatie.

Discussie en aanbeveling

Na de grote achteruitgang van tapuiten vanaf de jaren-tachtig zijn tapuiten in het NHD tegenwoordig beperkt tot het Vogelduin en aangrenzende terreinen. Sterke nestpredatie in 2010-2012 (nestbescherming vindt plaats vanaf juni 2013), in combinatie met vrijwel afwezige immigratie van elders, heeft deze laatste populatie van het NHD op de rand van uitsterven gebracht. Het voortbestaan van de NHD tapuitenpopulatie is verre van zelfsprekend met slechts vier broedende vrouwen in 2017. Ondanks deze zeer geringe populatie is het hoopvol dat zowel geen nest is gepredeerd door vossen (voor het eerst sinds 2009) als dat het aantal uitgevlogen jongen groter is dan in 2016.

Het Vogelduin is wat voedselbeschikbaarheid en vegetatiestructuur betreft een geschikt terrein voor tapuiten, getuige de 23 paar die er nog in 2011 broedden. De sterfte van konijnen in 2016 is in dit verband reden tot zorg, hoewel ik in 2017 minder dode konijnen heb gevonden. Ook was in 2017 de vegetatie niet zo opgeschoten als in 2016: in 2016 bloeide het gras in de tapuitenduinen maar in 2017 was dat alleen het geval in de exclusures. Buiten de exclusures werd het gras weggegeten door konijnen. Het lijkt er dan ook op dat het aantal konijnen wat hoger is (in het Vogelduin) dan in 2016 en de vegetatie meer in toom hebben kunnen houden dan in 2016, daarbij geholpen door het droge voorjaar.

Wat het begrazingbeheer in het Vogelduin betreft is een aanpassing het overwegen waard, zeker bij de huidige geslonken konijnenpopulatie. Ik heb sterk het idee, hoewel helaas ongekwantificeerd, dat er minder konijnenholen zijn dan in eerdere jaren het geval is geweest. Een andere aanwijzing hiervoor is dat sommige nestplaatsen van tapuiten twee jaar aaneen worden gebruikt en ook voor meerdere legsels binnen een jaar. In één geval maakten verschillende broedparen gebruik van hetzelfde hol binnen twee jaar. Dit is waarschijnlijk ongunstig voor de vogels vanwege de accumulatie van nestbewonende parasitaire insecten als luizen en vlooiën. In eerdere jaren was dit (vrijwel) nooit het geval; blijkbaar waren er nestholen genoeg. Ik heb sterk het idee dat konijnenholen regelmatig worden ingetrapt door de runderen en paarden die hier een deel van het jaar rondtrekken, gezien de hoefafdrukken die ik soms zie in ingestorte holen. Hierdoor zal de nestgelegenheid verder afnemen voor tapuiten, een ongewenste situatie. Wellicht kunnen de runderen en paarden, bijvoorbeeld als tijdelijk experiment, in 2017-2019 niet tot het Vogelduin worden toegelaten en beperkt worden tot ten noorden van de Grote Veldweg?

Toekomstig werk

Heeft de tapuit nog toekomst in het Noord-Hollands Duinreservaat en is er een rol voor te treffen maatregelen?

De komende jaren moeten nesten beschermd blijven worden tegen predatie om zo het aantal uitgevlogen jongen te maximaliseren. Daarnaast zullen nestkasten ingegraven worden in het Vogelduin. Doel van deze nestkasten is zowel om nesten onafhankelijker van actieve bescherming te maken, als om het aantal potentiële nestplaatsen te vergroten. Daarnaast zullen tientallen nestkasten ingegraven worden in zowel aangrenzende terreinen als in verder

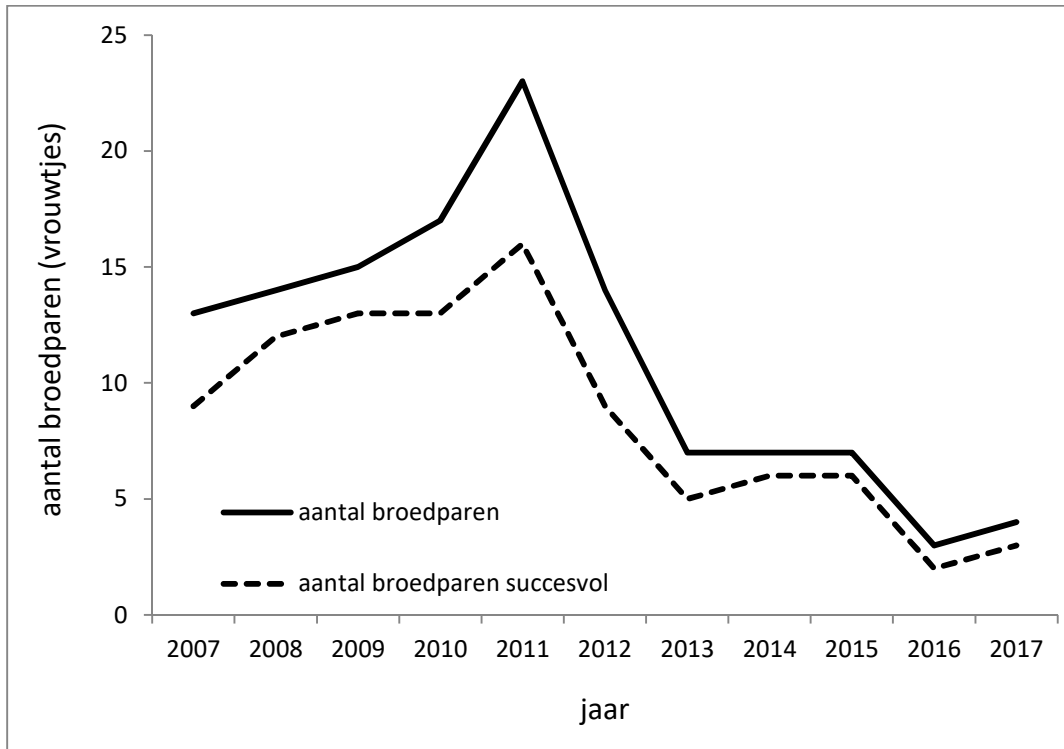
weg gelegen terreinen (binnen het NHD) waar of de vegetatiestructuur geschikt lijkt, of waar tot relatief recent (begin 21^e eeuw) nog tapuiten gebroed hebben. Door aanbieden van nestgelegenheid kan de geografische verspreiding van de NHD-populatie vergroot worden en de kwetsbaarheid verkleind worden. Hoewel emigratie uit een populatie naar een andere populatie zeldzaam is in de huidige situatie, duiken toch nu en dan zingende mannen op in gebieden waar de soort niet meer broedt, zoals in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Bovendien hebben tapuiten die als nestjong gekleurringd zijn in het Vogelduin gebroed in de Wimmenummerduinen. Er is dus reden tot hoop wat betreft de hervestiging van verlaten gebieden wanneer daar voldoende nestgelegenheid wordt gecreëerd.

Een belangrijke vraag is of (ogenschijnlijk) gebrek aan nestgelegenheid de belangrijkste beperkende factor is in ogenschijnlijk geschikte terreinen. Mogelijk is dit het geval, hoewel er geen eenduidige aanwijzingen voor zijn: in februari 2010 zijn tientallen nestkasten ingegraven in de Helmduinen van Meijndel waar tapuiten sinds lange tijd niet meer broeden. Dit is een wat vegetatiestructuur betreft prima gebied voor tapuiten, maar tapuiten keerden niet terug. Het is onduidelijk of de kleine herkolonisationskans terugkeer in de Helmduinen heeft verhinderd of dat andere factoren zoals voedselbeschikbaarheid of predatordichtheid een (belangrijke) rol spelen. Deze twee factoren kunnen ook een rol van betekenis spelen in het NHD, hoewel de aanwezigheid van de relictpopulatie in het Vogelduin de herkolonisationskans vergroot!

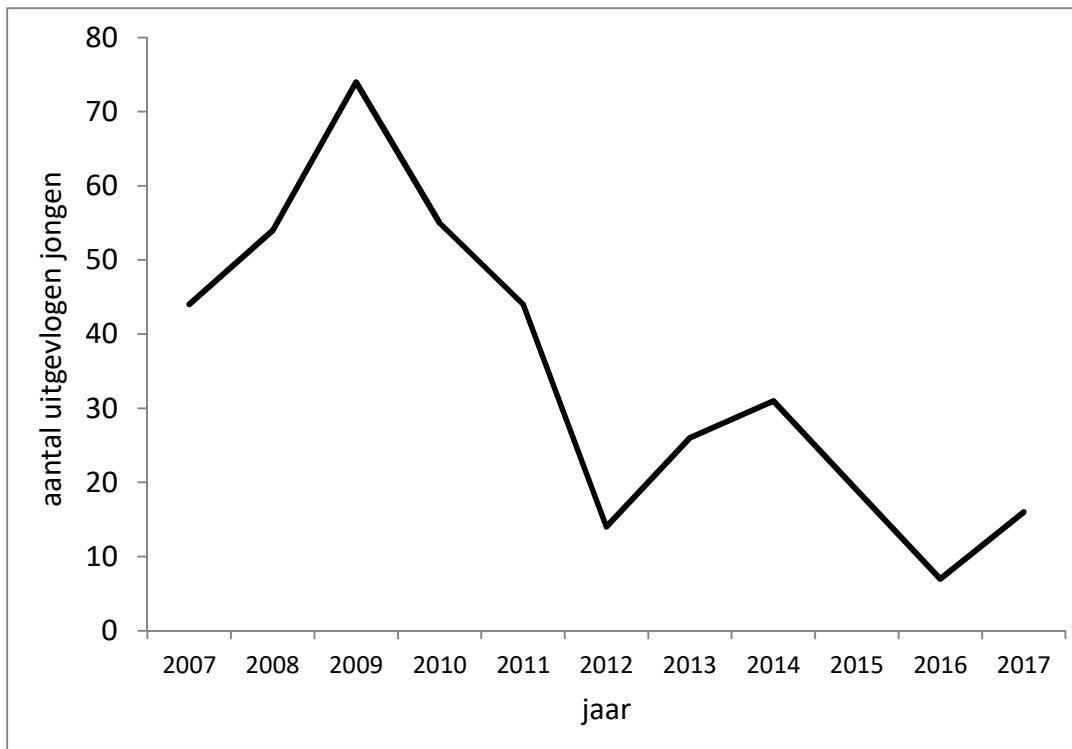
Het is opvallend dat de sterk toegenomen roodborsttapuit, die 40-50% minder voedsel nodig heeft dan een tapuit (Van Oosten 2016), toch nooit zo algemeen is geworden als de tapuit was in de jaren-zeventig. Mogelijk indiceert dit dat, zoals algemeen maar onbewezen wordt gedacht, de aantallen insecten (de biomassa) sterk is afgenomen. In hoeverre deze potentiële afname relateert aan de stikstofbelasting en kalkgehalte van de bodem is nog onbekend (Van Oosten & Van den Burg 2016).

Tabel 1. Overzicht karakteristieken per territorium.

territorium	vrouw: ringdatum, lokatie	man: ringdatum, lokatie	# nesten	# succesvol	# uitgevlogen juvenielen	bijzonderheden
1	31 mei 2016, Vogelduin	18 mei 2015, Vogelduin	2	2	9	De man broedde in 2016 ook op deze lokatie.
2	ongeringd	15 juli 2015, Vogelduin	1	1	4+	Vrouw na 12 juni niet meer gezien, mogelijk gepredeerd.
3	21 mei 2014, Vogelduin	ongeringd	1	1	3+	Man ongeringd, > 2e kj. Mogelijk zelfde ongeringde oude man die ook in 2015 en 2016 op deze lokatie broedde. Vrouw na zes juni niet meer gezien, gepredeerd?
4	31 mei 2016, Vogelduin	19 mei 2015, Vogelduin	1	0	0	Polygame man: nesten BLZ en P. Vergane jongen van een dag of vijf op het nest. Wind en regen hol ingeblazen, verhongerd?

Figuur 1. Populatieontwikkeling van de NHD tapuitenpopulatie in 2007-2017, geteld als aantal broedende vrouwtjes en het aantal succesvolle vrouwtjes.

Figuur 2. Het aantal uitgevlogen jongen van de NHD tapuitenpopulatie in 2007-2017.

Literatuur

- Van Oosten H.H. 2015. On the brink of extinction - Biology and conservation of Northern Wheatears in the Netherlands. Proefschrift RU, Nijmegen.
- Van Oosten H.H. 2016. Comparative breeding biology of three insectivorous songbirds in Dutch dune grasslands. *Ardea* 104:199-212.
- Van Oosten H.H. & Van den Burg A.B. 2016. Beknopt overzicht stressoren voor duingraslandavifauna. Rapport Oenanthe Ecologie en Stichting Biosfeer.